

NIKLAS NYQVIST

Otto Andersson och folkmusiken – ett nordiskt perspektiv

Bild 1. Otto Andersson och spelmanståg vid spelmansstämman i Kasteholm 1955. (Fotograf okänd / Sibeliusmuseums arkiv)

Som musikhistoriker och folkmusikforskare kommer Otto Andersson alltid att räknas till de stora banbrytarna inte endast i vårt land utan i hela Norden. Så avslutar professorn i musikvetenskap och folkdiktsforskning John Rosas (1908–1984) sin artikel om Otto Andersson i Finlands svenska sång- och musikförbunds 50-års historik från 1983 (1983b). Som musikforskare, med ett särskilt intresse för Otto Andersson och den finlandssvenska folkmusiken, kommer jag i föreliggande artikel att fråga

mig vari dessa banbrytande insatser bestod. På vilket sätt var Otto Andersson unik när det gäller folkmusiken och hur placerar sig hans gärningar i det finländska och nordiska folkmusikfältet? Artikeln kommer i stora drag att sammanfatta Anderssons och annan samtida insamling av och forskning kring folkmusik. Även revitalisering av folkmusik kommer att beröras.

Otto Andersson föddes 1879 i den åländska skärgårdssocknen Vårdö. Han levde ett långt och produktivt liv som präg-

lades av målmedvetet arbete och ett livligt engagemang för de ideal som stod honom nära ända fram till hans död 1969. Bondsonen Otto Andersson insåg tidigt att han inte ville följa i faderns fotspår utan valde att utbilda sig till klockare och organist i Åbo. Efter sin examen i Åbo förde hans musikaliska ambitioner honom vidare till Helsingfors där han under början av 1900-talet under några år studerade vid Helsingfors musikinstitut tills han tämligen fort gled in på musikskriftställarens bana. Samtidigt blev han engagerad i den finlandssvenska amatörmusikverksamheten för vilken han småningom blev den stora galjonsfiguren och sångfesthövdingen. Andersson blev också tidigt involverad i den insamlingsverksamhet av finlandssvenskt traditionsmaterial som hade bedrivits sedan mitten av 1800-talet och som institutionaliserades inom det år 1885 grundade Svenska Litteratursällskapet i Finland. År 1913 inledde han sin akademiska karriär som i slutändan ledde till doktorsgrad och professur i musikvetenskap och folkdiktsforskning vid Åbo Akademi 1926–1946. (Dahlström 1971; Rosas 1983a.)

Insamlingsverksamhet

År 1902 beviljades Otto Andersson ett stipendium av *Svenska litteratursällskapet i Finland* som var avsett för insamling av dansmelodier, lekar och spel i de svenskspråkiga delarna av södra Österbotten. Insamlingsarbetet inleddes mitt under Anderssons studietid i Helsingfors där han under ledning av Martin Wegelius antagligen hade siktet inställt på en karriär som musiker (Rosas 1983a). Under denna tid började han även skriva om musik och när han 1903 första gången publicerade en artikel var ämnet folkmusik och folkdans. I artikeln redogjorde Andersson för de två insamlingsresor till Österbotten som han hade gjort som litteratursällskapets stipendiat; den första sommaren 1902 och den

andra sommaren därpå. Senare påpekade Andersson att när han gjorde sin första resa till de svenskspråkiga delarna av södra Österbotten var det med en uppmaning om att särskilt fråga efter menuett- och polskemelodier som dittills endast i liten utsträckning fanns representerade i litteratursällskapets samlingar med traditionsuppteckningar (se bl.a. Andersson 1963: XXIV).

Att man särskilt ville ha just menuetter och polskor var ett typiskt uttryck för tidens anda. Dessa sågs som de äldre formerna av dansmelodier och allmänt taget ansågs det äldre materialet vara värdefullare än det yngre. Gammalt sågs med andra ord som autentiskt och oförstört av moderna tiders påverkan (se bl.a. Bendix 1997: 9). Samma slags tankesätt odlades även på finskt håll i Finland. Inom *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuras* insamling och utgivning av folkmusik under slutet av 1800-talet publicerade man inte heller exempelvis polkor eller mazurkor eftersom man ansåg att dessa inte innehöll några folkliga element (Krohn [utg.] 1893: IV). Vid slutet av 1800-talet var bl.a. polkan, valsen och mazurkan fortfarande moderna framförallt i städerna odlade modedanser, vilket gjorde dem ointressanta ur ett traditionsbevarande perspektiv (se bl.a. Asplund 1981: 243).

Den tidigare nämnda artikeln – som byggde på ett föredrag som Andersson höll för svenska litteratursällskapets styrelse – betecknar han själv som en vändpunkt för sin fortsatta karriär (SLS, Andersson 1969:107). Andersson såg också dessa första insamlingsresor och de därpå följande redogörelserna i form av artiklarna ”Värden om folkmusiken” (1905a) och ”Byspelmän” (1905b) som avgörande för den finlandssvenska folkmusikens fortsatta utveckling. Denna åsikt motiverar han med det faktum att man i och med detta arbete på allvar började uppmärksamma den öst-erbottniska musikkultur på landsbygden

som var så gott som okänd inom lärda kretsar i Helsingfors. Musiken blev värdeladdad vilket enligt Andersson i sin tur sporrade till ett ökat intresse för insamling av dansmelodier i övriga delar av landet. (SLS, Andersson 1969:107.)

Under sin aktiva insamlingsperiod som litteratursällskapets stipendiat 1902–1907 besökte Otto Andersson de flesta svenskspråkiga orterna på den finländska landsbygden. Han gjorde uppteckningar i Österbotten, Åboland, Nyland och på Åland samt i de svenskspråkiga orterna i Estland. Under denna tid åstadkom han en samling omfattande ca 1800 dansmelodier, sånglekar och visor (SLS 83, 88, 95, 97, 105a, 119). Tillägger man sådana uppteckningar som gjordes utanför den av litteratursällskapet organiserade verksamheten uppgår det totala antalet uppteckningar till över 2000 melodier (SMA, Andersson IF 170).

Fiolen är det instrument som finns representerat med största antalet upptecknade låtar. Ungefär 95 % av uppteckningarna är gjorda efter fiolspel. Andra instrument som figurerar bland uppteckningarna är klarinett, tallharpa (stråklarpa) och säckpipa. Det kan anmärkas att materialet inte innehåller en enda uppteckning efter dragspel. De upptecknade låtarna är både s.k. yngre och äldre dansmelodier. Bland de melodier som enligt denna indelning representerar den äldre formen av dansmusik återfinns framförallt polskor, polonaiser och menuetter, medan de yngre är melodier till danser som polka, polkett, vals, mazurka, schottis, tvåstegare, fyrstegare, tre man engelsk, kadrill och purpuri. Dessutom innehåller Anderssons fältanteckningsböcker uppteckningar av ringdanser, visor, vistexter, sånglekar m.m. (SMA, Manusböcker I–XII; se även Nyqvist 2007: 51–58.)

Senare i sin karriär gjorde Andersson även forskningsresor utanför Finland. Redan år 1913 reste han bl.a. till de brittiska

öarna för att studera den walesiska *crwth*, ett instrument besläktat med stråklarpan, d.v.s. ämnet för hans doktorsavhandling som han disputerade med år 1923. Under den fem veckor långa resan besökte han arkiv och bibliotek i London och gjorde också resor på landsbygden i Wales och Skottland i jakten på uppgifter om instrumentet samt i sökandet efter upplysningar om inbördes förhållanden mellan den keltiska och skandinaviska folkmusiken (F.J.V. 1913). År 1930 översattes hans avhandling till engelska och kom på så sätt att ge honom internationell uppmärksamhet i instrumentforskningssammanhang. Andersson är fortsättningsvis ett ansett namn i internationella musiketnologiska kretsar mycket tack vare avhandlingen och hans aktiva deltagande vid internationella musik- och folklorekongresser. Under 1930- och 1950-talen gjorde Andersson även resor till de brittiska öarna och till Island bl.a. med syftet att samla in keltisk folkmusik och rimur-tradition (se bl.a. Andersson 1938; 1960).

Annan insamling i Finland och Norden

Hur placerar sig då Otto Anderssons insamlingsverksamhet sett ur ett bredare, nationellt och nordiskt perspektiv? Insamlingen av finskspråkig folkmusik under 1800-talet bedrevs framförallt vid *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura* och personifieras av Elias Lönnrots bedrifter på området. Tyngdpunkten låg på runotexterna även om man också i viss mån beaktade melodierna. Under början av 1900-talet intensifierades det finskspråkiga insamlingsarbetet och manifesteras framförallt av Armas Otto Väisänen (1890–1969) omfattande insamling. Väisänen reste bl.a. till östra Finland, Ingermanland, Karelen, Lappland, Estland, Ryssland och Sverige för att dokumentera traditionsmaterial. Allt som allt upptecknade och spelade han in uppemot 6000 melodier och texter. (Pekkilä

1990: 15.) Väisänenens insamlingsarbete föregicks närmast av Ilmari Krohns (1867–1960) och Armas Launis (1884–1959) insamling. Dessa framstår som de aktivaste insamlarna av folkmusik i Finland under tidsperioden 1890–1915 och deras insamlade material låg även till grund för de första akademiska undersökningarna och avhandlingarna om folkmusik i Finland; Ilmari Krohns doktorsavhandling *Über die Art und Entstehung der Geistlichen Volksmelodien in Finnland* (1899) och Armas Launis doktorsavhandling *Über Art, Entstehung und Verbreitung der estnisch-finnischen runomelodien* (1910). (Asplund 1981: 245.) Det tidiga finska insamlingsarbetet var överlag i huvudsak inriktat på den östfinska vokaltraditionen vilket gick hand i hand med det nationalistiska sökandet efter en historisk förankring i ett arkaiskt finskt-ugriskt ursprung (Laitinen 2003: 317). Det akademiska intresset för den finska instrumentala spelmansmusiken vaknade på allvar först så sent som på 1940-talet när Erkki Ala-Könni (1911–1996) började sin stora insamlar- och forskargärning.

I hela Norden var det den i Europa under 1800-talet allmänt florerande nationalromantiska väckelserörelsen som med utgångspunkt i bl.a. Johann Gottfried von Herders tankegångar satte igång ett vurmmande för de folkliga traditionerna (se bl.a. Honko 1980: 35ff). I Sverige samlade man in och gav ut folkmusik under så gott som hela 1800-talet. Tidiga insamlare var bl.a. Leonard Fredrik Rääf (1786–1872) och Arvid August Afzelius (1785–1871). En milstolpe i svensk folkmusikhistoria är folkviseutgåvan *Svenska folk-visor från forntiden* (Geijer & Afzelius 1814–1818; se bl.a. Ivarsdotter-Johnsson 1992: 55–65.) Flitiga insamlare i Sverige under 1800-talets senare del var bl.a. Levin Christian Wiede (1804–1882), August Bondesson (1854–1906) samt framförallt Nils An-

dersson (1864–1921) och Olof Andersson (1884–1964). De två sistnämnda gav tillsammans ut källpublikationen *Svenska låtar* (1922–1940). Publikationen innehåller den i Sverige – med undantag av Gotland, Ångermanland, Västerbotten, Norrbotten och Lappland – insamlade instrumentala folkmusiken. Största delen av detta omfattande material var insamlat av Nils Andersson. (Se bl.a. Ternhag: 1980, 53–57.)

Dansk insamling av folkmusik representeras under ifrågavarande tidsperiod främst av det insamlings- och utgivningsarbete som i mitten av 1800-talet organiserades av Sven Grundtvig (1824–1883) och Andreas Peder Berggreen (1801–1880). Detta arbete följdes senare av bl.a. Evald Tang Kristensens (1843–1929) betydande insamlargärning. (se bl.a. Koudal 1993: 100–104.) Även i Norge var det de nationalromantiska idéströmningarna som under mitten av 1800-talet satte igång den insamling av norska folkvisor och -melodier som kom att bli så viktig för den norska självhävdelser och profileringen. De två namn som framstår som märkesmän inom den tidiga insamlingsverksamheten är Magnus Brostrup Landstad (1802–1880) och Ludvig Mathias Lindeman (1812–1887). Under början av 1900-talet var det Catharinus Elling (1858–1942), Olav Sande (1850–1927) och Ole Mörk Sandvik (1875–1976) som var de mest produktiva insamlarna. (Aksdal 1998: 65–69.) På Island fanns det också ett livligt intresse för det egna landets folktraditioner vilket föranledde ett stort insamlingsarbete kring sekelskiftet 1900 (Sigurðsson 1998: 182ff). På Färöarna var det i huvudsak danska och andra nordiska forskare som samlade in folkloristiskt material, främst som jämförelsematerial för undersökningar kring det egna landets folkmusik (Andreassen 1998: 107f).

Denna korta översikt av det insamlingsarbete som bedrevs i Finland och Norden

under samma tidsperiod som *Svenska litteratursällskapet i Finland* folkloristiska strävanden organiserades visar att insamlingen av folkmusik i Svenskfinland inte var någon isolerad företeelse. Den visar också att i jämförelse mellan Finland och exempelvis Danmark och Sverige så var man klart tidigare med att samla in och ge ut folkmusik i de två sistnämnda länderna. Utöver detta kan man konstatera att liknande verksamhet bedrevs i så gott som hela Europa. Av de folkloristiska insamlargärningar – samtida med Otto Anderssons – som blivit mest kända ur ett vetenskapshistoriskt perspektiv kan man nämna det arbete som bedrevs i Ungern av folkmusikforskarna och kompositörerna Béla Bartók (1881–1945) och Zóltan Kodály (1882–1967). Det fanns med andra ord rikligt med influenser och impulsgivare för det insamlingsarbete som bedrevs inom litteratursällskapet. En gemensam nämnare för all denna verksamhet var de ideologiskt, såväl allmänt idealistiskt som rent nationellt, färgade tankegångarna som genomsyrade arbetet. Jakten på det mest ursprungliga, det autentiska, går som en röd tråd genom all denna verksamhet (se bl.a. Bendix 1997).

Forskning

Som folkmusikforskare var Otto Andersson på många sätt en pionjär, inte bara nationellt sett utan även i Norden. Den första artikeln där Otto Andersson närmar sig folkmusiken ur ett vetenskapligt perspektiv, den redan nämnda "Om den österbottniska folkdansen", utkom alltså 1903. I artikeln intar Andersson ett för tiden anmärkningsvärt etnologiskt perspektiv när han placerar in musiken i ett konkret socialt sammanhang, bl.a. då han redogör för folkmusiken som en integrerad del av ett dåtida österbottniskt bondbröllop. Detta var något som inte i någon betydande grad hade uppmärksammats i finländsk eller

nordisk folkmusikforskning där huvudvikten till övervägande del legat på diffusionistiska och historiska teoribildningar samt på ideologiskt och nationellt laddade tonalitetsfrågor (se bl.a. Pekkilä 1982: 17–19; Ronström 1994: 9–27). Det sociala och socialhistoriska perspektivet kom dock att känneteckna mycket av Anderssons fortsatta forskargärningar, både som musikvetare och som folkdiktsforskare. Anderssons artikel från 1903 innehåller såväl sociokulturella och historiska som stil- och formanalytiska element, d.v.s. alla de teman som återkommer under hans fortsatta karriär som folkmusikforskare. Ur ett finländskt vetenskapshistoriskt perspektiv var artikeln nydanande i och med att den förde fram en helhetssyn på folkmusiken där musikteoretiska frågeställningar kombinerades med sociala och funktionella aspekter.

I sin forskning var Anderssons framförallt tidig med att ställa individen, d.v.s. spelmannen, vissångaren/-sångerskan, i fokus. År 1905 publicerade Andersson artikeln "Byspelmän", där han detaljrikt

Bild 2. Spelmännen J.P. Ragvals och Oskar Granström från Övermark (Foto Otto Andersson / Sibeliuseumsmuseums arkiv)

behandlar de sagesmän som han kommit i kontakt med under sina insamlingsresor. Artikeln är närmast en deskriptiv redogörelse för spelmannen och hans musik och befinner sig i gränslandet mellan subjektiv estetisering och objektiv vetenskaplighet. Några egentliga vetenskapligt grundade slutsatser dras inte i texten men ur ett nutida forskningsperspektiv innehåller den många aspekter som är av intresse, närmast ur en musiketnologisk synvinkel. Det intressanta och nydanande är framförallt att Andersson lyfter fram spelmännen genom att presentera dem med namn och bilder. På så sätt gör han de dittills anonyma spelmännen till synliga individer.

Den upptecknade musiken hamnar således i bakgrunden och istället poängterar Andersson sådana aspekter som spelmannens yrkesroll samt utförandepraktiska detaljer rörande inlärningsförfaranden, spelteknik och -stil. Dan Lundberg och Gunnar Ternhag (2000: 14–15) har påpekat hur sådana aspekter i folkmusikutövningen med fördel kan studeras utgående från ett individperspektiv och belyser hur detta ofta negligerats av tidiga folkmusikinsamlare. Vidare konstaterar de att spelmannen som kreativ tonsättare även förbisets hos tidiga folkmusikforskare. Andersson tar emellertid upp just detta i sin artikel från 1905(b) genom att beskriva sådan nykomponerad spelmansmusik. Artikeln kan därmed ses som ett steg i den process där spelmannen på basis av vetenskapligt präglade utredningar framställs som en skapande individ. I finländskt musikskriftställerier hade ingen vid denna tidpunkt ännu gett någon större vetenskaplig uppmärksamhet åt de ”anonyma” spelmännen. Den tidiga folkmusikforskningen har överlag i huvudsak poängterat folkmusikens kollektiva karaktär och lämnat individen i skymundan. Musiketnologen Bruno Nettl (1983: 278) har också uppmärksammat det faktum att även om folkmusikforskare i sina fältarbe-

ten kommit i nära kontakt med enskilda individer så har tyngdpunkten i forskningen till övervägande del legat på gruppen.

Gunnar Ternhag (1992: 14–23) för en liknande diskussion i sin bok om spelmannen Hjort Anders Olsson och uppmärksammar bristen på individstudier inom den tidiga nordiska folkmusikforskningen. Som en orsak till detta hänvisar han bl.a. till folkmusikbegreppets traditionellt starka band till föreställningen om folkmusiken som representerande kollektivets anonyma musikliv, vilket således lett till att individen/spelmannen inte synliggjorts som en kreativ individ. Ternhag (ibid.) nämner emellertid att individperspektivet i rikssvensk folkmusikutgivning ändå varit närvarande ända fr.o.m. *August Bondesons visbok* från 1903 och fullt utvecklat i samlingsverket *Svenska låtar* (1922–1940) där varje upptecknad spelman presenteras med en kort levnads- och karriärbeskrivning. Ternhag (1992: 15) påpekar vidare att perspektivförskjutningen från grupp till individnivå även i andra länders folkmusikforskning skett relativt sent men han förbiser i detta sammanhang Otto Anderssons tidiga fokusering på spelmannen, såsom exempelvis i artikeln ”Byspelmän” där spelmännen t.o.m. framställs visuellt med fotografier. Något senare lyfter Andersson (1922: 8–10) också fram vissångarna/sångerskorna på samma sätt när han redogör för den finlandssvenska folkvisan med utgångspunkt i några utvalda traditionsbärares repertoarer och säregna egenskaper.

I Anderssons fokusering på spelmännen kan man hitta likheter med konstmusikforskningens intresse för individen, framförallt representerad av monumentala utgåvor och biografier. Den tydligaste kopplingen till traditionell musikvetenskaplig forskning finner man emellertid i Anderssons positivistiskt präglade undersökningar kring nottranskriptioner som

blir framträdande i hans forskning fr.o.m. 1908. Detta framförallt i form av analyser av melodivarianter – en forskning som korrelerade med den dåtida, diffusionistiska jämförande folkmusikforskningen. Till denna kategori hör bl.a. hans undersökningar och variantsammanställningar av polskor och ballader som i huvudsak byggde på av honom själv insamlat material (se bl.a. Andersson 1908; 1909a,b; 1912).

Anmärkningsvärt är att de grundläggande principerna gällande ordnandet av melodivarianter enligt stilanalytiska principer som Andersson utarbetade i dessa tidiga arbeten i grunden var de samma som han använde sig av ett halvt sekel senare när han ansvarade för utgivningen av de musikaliska banden i det stora samlingsverket *Finlands svenska folkdiktning*. Detta gäller såväl utgåvorna med den äldre och den yngre dansmusiken (Andersson 1963; 1975) som den något tidigare utgivna balladutgåvan (Andersson 1934). Dessa utgåvor kan betraktas som Anderssons magnum opus ifråga om den finlandssvenska folkmusiken eftersom de innehåller så gott som alla de fakta och konkreta rön som han skaffade sig under hela sin verksamma tid som musikforskare och aktiv inom folkmusiksammanhang. I ett jämförande perspektiv skiljde sig utgåvorna från andra motsvarande folkmusikutgåvor i Norden. Det redan nämnda verket *Svenska låtar* (1922–1940) var utgivet enligt landskap och melodierna ordnande i spelmansrepertoarer, medan den danska motsvarigheten till den finlandssvenska ”äldre folkvisan”, d.v.s. *Danmarks gamle folkeviser* (Grundtvig 1853), endast innehåller vistexterna medan Andersson utgåva också innehåller melodierna.

Revitalisering

En viktig milstolpe i Otto Anderssons liv var grundandet av föreningen *Brage* 1906. Föreningen som uppstod på initiativ av

Andersson nämner i sin programförklaring som sin viktigaste uppgift att återuppliva den folkkultur som samlades i arkivena. Impulser för grundandet fick Andersson främst från tyskspråkigt håll där liknande föreningar bildats i slutet av 1800-talet både i Tyskland och i Österrike (Andersson 1905a). En grund att bygga vidare på utgjordes även av de relativt livaktiga folkdansföreningarna i slutet av 1800- och början av 1900-talet, samt ännu en bit bakåt i tiden *Svenska landsmålsföreningens* soaréer med sceniska tablåer ur allmogelivet (se bl.a. Andersson 1916).

En viktig impulsgivare var också Nils-Oskar Jansson i Kimito som tidigt odlade folkdans bland bygdens ungdomar och där man också tidigt sceniskt framförde ett bondbröllop med tillhörande sedvänjor, musik och dans (Lönnqvist 1983: 188f). Denna typ av uppvisning kom att bli ett av föreningen *Brages* flaggskepp, nämligen det sceniska framförandet av ett *Österbottiskt bondbröllop* i sju tablåer; framfört med dialoger på dialekt, traditionella folkdräkter och framförallt musik upptecknad och arrangerad för blandad kör av Andersson. Här sammanfördes två element som kom att bli den synligaste delen av *Brages* verksamhet; dels folkdräkterna, dels kör-, dans- och orkesterverksamheten. (Andersson 1967: 252f.) Arrangerade folkvisor hade funnits på de finlandssvenska körernas repertoar ända sedan den första svenskspråkiga sångfesten 1891 i Ekenäs (Andersson 1947: 37), men med Bragekörerna och många av Otto Anderssons arrangemang kan man säga att folkvisornas ställning i den finlandssvenska körrepertoaren befästes och fick sin givna plats som den ännu i dag behåller mer eller mindre starkt.

Andersson uppmärksammade också tidigt spelmansens förändrade roll i det dåtida moderniserade och urbaniserade samhället. Han såg hur spelmannen förlo-

rade sin forna roll som ceremonimästare och konstnär inom det gamla bygdesamhället. Som en följd av denna utveckling ordnande man på Anderssons initiativ och i *Brages* regi år 1907 en spelmanstävling. Tävligen arrangerades i samband med den allmänna sång- och musikfesten i Helsingfors och tilldrog sig endast ett år efter att man i Sverige på initiativ av konstnären Anders Zorn första gången ordnat en likadan spelmanstävling. Tävligen i Helsingfors samlade fiolspelmän från hela Svenskfinland och fick stor uppmärksamhet. Tävlingsidén spred sig och småningom ordnades det spelmanstävlingar allt oftare runt om i Svenskfinland; i Österbotten ännu en bit in på 1950-talet. (Häggman 1991: 206ff.) På finskt håll i Finland tog man snabbt modell av de finlandssvenska spelmanstävlingarna och ordnades de första finskspråkiga tävlingarna samma år d.v.s. 1907 i Eura och Alavus. År 1913 arrangerades också en tvåspråkig tävling i Vasa. (Asplund 1981: 234f.)

Ytterligare ett initiativ från Anderssons sida var att i samband med tävlingarna samla spelmännen för att spela tillsammans i så kallat allspel och småningom vann denna form av samspel stor popularitet. Som en följd av detta uppstod en bit in på 1900-talet sådana grupper som vi idag känner som spelansgillan och -lag med sin egen förbundsverksamhet och årligt återkommande spelansstämmor. (Häggman 1991: 209.) Att notera är det faktum att Anderssons initiativ att låta spelmännen samlas på estraden för att gemensamt framföra låtar inte endast blev kutym i Svenskfinland. Företeelsen spred sig även snabbt till Sverige där den blev ett ständigt återkommande inslag på efterföljande spelansstämningar och -stämmor (se bl.a. Roempke 1980: 266). Samma slags utveckling skedde även på finskspråkigt håll i Finland. Heikki Laitinen (1976: 18) har dock konstaterat att samspelet hade en

mindre roll i de tidiga finskspråkiga tävlingssammanhangen. Först på senare delen av 1950-talet uppstod det utpräglade spelansgrupper som också fick sina egna tävlingar.

Avslutande diskussion

Otto Anderssons livslånga engagemang för folkmusiken har haft stor betydelse för den finlandssvenska folkmusikens utveckling. Som insamlare av folkmusik var han speciell i och med att han också själv hade en bakgrund som allmogespelman. Han poängterade ofta denna sin praktiska förankring i den levande spelanstradition som han hade växt upp i på Åland där han i sin ungdom bl.a. hade fungerat som bröllopsspelman (SLS, Andersson 1969: 107). På så sätt var han speciell i och med att han också kunde identifiera sig med den musik och de sagesmän som han dokumenterade. Till skillnad från Otto Andersson stod de flesta av förgrundsgestalterna inom den dåtida "finlandssvenska väckelserörelsen" helt utanför den allmogetradition som man ville lyfta fram (Häggman 1998: 129). Måhända var detta också en orsak till hans framgångar på fältet – han kunde kommunicera med traditionsbärarna på deras eget musikaliska modersmål.

Som folkmusikforskare var Andersson innovativ både i sitt arbete på fältet och vid skrivbordet. I Finland var han den första forskaren som i större utsträckning uppmärksammade den instrumentala spelansmusikerna på Finlands västkust. Han var också tidig med att i sin forskning fokusera på sociokulturella aspekter i allmogens musikliv. I ett nordiskt och europeiskt perspektiv var han bland de första som i sina publikationer aktivt lyfte fram traditionsbärarna som skapande individer med höga estetiska kvaliteter. Att han vid sidan av form- och stilanalytiska betraktelser även betonade musikens roll och betydelse i kulturen gör honom till en sann musiket-

nolog i ordets nutida bemärkelse.

I en finländsk kontext finns det tydliga likheter mellan folkmusikforskarna Ilmari Krohn, Armas Otto Väisänen, Armas Lounis och Otto Andersson. Alla kombinerade sin forskning med insamling och alla var även konstnärligt eller vetenskapligt aktiva inom konstmusiken. När man tar i betraktande senare tiders beskrivningar av den finska folkmusikforskningens historia får dock Anderssons insatser överraskande lite utrymme. Av dessa fyra var det bara Anderssons som tidigt uppmärksammade spelmansmusiken. Det är ett intressant faktum att Erkki Ala-Könni ofta framställs som en pionjär i finsk folkmusikforskning med beaktande av att han koncentrerade sig på den instrumentala spelmansmusiken, kombinerade sin forskning med insamling samt beskrev musiken också som ett socialt fenomen jämsides med teoretiska musikanalyser (se bl.a. Laitinen 1981: 26–33). Denna beskrivning kunde lika väl syfta på Otto Anderssons forskning 50 år tidigare, men har av någon anledning förbigåtts i mycket av det som skrivits om den finländska folkmusikforskningens historia. I detta sammanhang kan man också påpeka att en stor del av det material som låg till grunden för Ala-Könnis (1956) banbrytande doktorsavhandling om polskan i Finland, var insamlat av Andersson. Orsakerna till att Anderssons gärningar hamnat i skymundan kan man förstås spekulera i. Detta tänker jag inte ta ställning till här men kanske är det så enkelt att det är det faktum att Andersson i huvudsak publicerade sig på det svenska språket som gjort att han förbigåtts i mycket av senare tiders forskning i Finland.

Otto Anderssons insatser påverkade tvevelsutan även den finländska spelmansmusiken på finskspråkigt håll. Det faktum att tävlingsidén och allspelet tidigt spred sig över språkgränsen inom Finland innebär att Anderssons betydelse – i egenskap av

initiativtagare och föregångare – för den finska spelmansmusikens utveckling och fortlevnad inte kan underskattas. De finlandssvenska strävandena kan sägas ha banat väg för ett större intresse för den finskspråkiga spelmanskultur som levde sida vid sida med den svenskspråkiga dito. Att Otto Andersson är ett mycket ansett namn inom rikssvensk folkmusikforskning beror till stor del på hans stora engagemang också i svensk folkmusik. Han skrev bland annat historiken *Spel opp i spelemänner* (1958) som behandlar Nils Andersson och framväxten av den svenska spelmansrörelsen. Boken är en fyllig redogörelse för den svenska folkmusikens organisering i Sverige under 1900-talets första hälft och figurerar som auktoritativ referens i många beskrivningar av den svenska spelmansrörelsens historia (se bl.a. Roempke 1980: 266; Eriksson 2004: 62; Ramsten & Ternhag 2006: 138). Otto Andersson var också en av initiativtagarna till stiftandet av *Svenskt visarkiv* i Stockholm 1951; ett nordiskt folkmusik- och folkvisearkiv vars verksamhet han var livligt engagerad i ända fram till sin död 1969 (Häggman 2004: 16). En stor bronsrelief av honom pryder ännu i denna dag en av väggarna i visarkivet i Stockholm

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Källor

- Sibeliusmuseums arkiv, Åbo. (SMA)
Andersson IF 170, Anderssons efterlämnade folkmusiksamling. Pärm 1–9.
Manusbok I–XII, Otto Anderssons fältanteckningsböcker från insamlingsresor 1902–1924. Andersson IF 170.
Svenska litteratursällskapet i Finland, Folkkultursarkivet, Helsingfors (SLS)
SLS, Andersson 1969: 107, Bandinspelning av intervju med Otto Andersson. Inspelningen gjord 23.10.1969 av Bo Lönnqvist och Ann-Mari Häggman.
Traditionsuppteckningar och renskrifter: SLS 83; SLS 88; SLS 95; SLS 97; SLS 105a; SLS 119

Litteratur

- Aksdal, Bjørn (1998) "Det norske folkmusikkmaterialelet". *Ur arkivens gömmor. Folk och musik 1997–1998*. Publikationer utgivna av Finlands svenska folkmusikinstitut 24. Vasa: Finlands svenska folkmusikinstitut, s. 63–81.
- Ala-Könni, Erkki (1956) *Die Polska -Tänze in Finland-eine ethno-musikologische Untersuchung*. Helsinki: Kansatieteellinen arkisto 12.
- Andersson, Nils & Andersson, Olof (1922–1940) *Svenska låtar*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag.
- Andersson, Otto (1903) "Om den österbottniska folkdansen. Föredrag hållet vid Svenska litteratursällskapets möte den 22 okt. 1903". *Kalender utgiven av Svenska folkskolans vänner 1903*, s. 123–141.
- Andersson, Otto (1905a) "Värden om folkmusiken. Några jämförande synpunkter". *Finsk musikrevy 1905*, s. 280–285.
- Andersson, Otto (1905b) "Byspelmän". *Finsk musikrevy 1905*, s. 384–389.
- Andersson, Otto (1908) "'Svenska fackeldansen' i Finland". Övertryck ur *Brages årskrift III*, s. 1–19.
- Andersson, Otto (1909a) "Bidrag till kännedom om polskemelodiernas byggnad". *Brages årskrift 4/1909*, s. 170–176.
- Andersson, Otto (1909b) "Visan om återseendet vid bären. Svenska varianter från Finland". *Brages årskrift 4/1909*, s. 177–197.
- Andersson, Otto (1912) "'Djävulspolskan'. Finländska varianter". *Brages årskrift 7/1912*, s. 133–159.
- Andersson, Otto (1916) "Om Brages uppkomst och verksamhet. Anteckningar och reflexioner". *Brages årskrift 8–9/1913–1916*, s. 1–30.
- Andersson, Otto (1922) "Folkvisa och folkmusik i Svenskfinland". Övertryck ur *Svenska Finland. Del II h, s. 8–9*.
- Andersson, Otto (1923) *Stråkarharpan. En studie i Nordisk instrumenthistoria*. Helsingfors: Holger Schildts tryckeri.
- Andersson, Otto (1934) *Finlands svenska folkdiktning. V Folkvisor. 1. Den äldre folkvisan*. Utg. av Otto Andersson. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet CCXLVI. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland förlag.
- Andersson, Otto (1938) *Brittiska intryck*. Helsingfors.
- Andersson, Otto (1947) *Finlandssvenska musikfester i femtio år*. Åbo: Förlaget Bro.
- Andersson, Otto (1960) "Några särdrag i rimmelodierna". *Saga och sed*. Uppsala, s. 9–28.
- Andersson, Otto (1963) *Finlands svenska folkdiktning. VI Folkdans A 1. Äldre dansmelodier*. Utg. av Otto Andersson. SLS 400. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland förlag.
- Andersson, Otto (1967) *Finländsk folklore*. Åbo: Åttas förlag.
- Andersson, Otto (1975) *Finlands svenska folkdiktning. VI Folkdans A 2. Yngre dansmelodier*. Utg. av Otto Andersson (postumt) och Greta Dahlström (red.). SLS 466. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland förlag.
- Andreassen, Eyðun 1998, "Færøsk folkemusiktradition". *Ur arkivens gömmor. Folk och musik 1997–1998*. Publikationer utgivna av Finlands svenska folkmusikinstitut 24. Vasa: Finlands svenska folkmusikinstitut, s. 104–108.
- Asplund, Anneli (1981) "Kansanmusiikin keruu ja tutkimus". *Kansanmusiikki*. Toim. Anneli Asplund & Matti Hako. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 240–247.
- Bendix, Regina (1997) *In Search of Authenticity. The Formation of Folklore Studies*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Dahlström, Fabian (1971) "Otto Andersson". *Fin kultur och folklig. Finländska gestalter IX*. Red. W.E. Nordström. Ekenäs: Ekenäs tryckeri aktiebolags förlag, s. 7–40.
- Eriksson, Karin (2004) *Bland polskor, gånglåtar och valser. Hallands spelmansförbund och den haländska folkmusiken*. Göteborg: Institutionen för musik- och filmvetenskap, Göteborgs universitet.
- F.J.V. (1913) "Folkmusikstudier i Storbritannien. En intervju med Otto Andersson". *Hufvudstadsbladet 17.7.1913*.
- Geijer, Erik Gustaf & Afzelius, Arvid August (1814–1818) *Svenska folk-wisor från forntiden*. Bd. 1–3. Stockholm.
- Grundtvig, Svend 1853, *Danmarks Gamle folkeviser*. Kjøbenhavn: Forlagt af samfundet til den danske literaturs fremme.
- Honko, Lauri (1980) "Upptäckten av folkdiktning och nationell identitet i Finland". *Folklore och nationsbyggande i Norden*. Red. Lauri Honko. NIF Publications No. 9. Åbo: Nordiska institutet för folkdiktning, s. 33–51.
- Häggman, Ann-Mari (1991) "Från knutdans till spelmansstämma". *Musik – Sång – Fest. De finlandssvenska sångfesterna som kulturföreteelse och impulsivare*. [Jakobstad]: Finlands svenska sång- och musikförbund, s. 204–214.
- Häggman, Ann-Mari (1998) "Folkmusiksamlingar från Finlands svenskbygder". *Ur arkivens gömmor. Folk och musik 1997–1998*. Publikationer utgivna av Finlands svenska folkmusikinstitut 24. Vasa: Finlands svenska folkmusikinstitut, s. 9–27.
- Häggman, Ann-Mari ([red.] 2004) *Att förvalta en musiktradition. Folk och musik 2002–2003*. Publikationer utgivna av Finlands svenska folkmusikinstitut 34. Vasa: Finlands svenska folkmusikinstitut.
- Ivarsdotter-Johnson, Anna (1992) "Upptäckten av folkmusiken". *Musiken i Sverige. Den nationella identiteten 1810–1920*. Red. Leif Jonsson och Martin Tegen. Stockholm: Bokförlaget T.

- Fischer & Co, s. 53–70.
- Koudal, Jens Henrik (1993) "Ethnomusicology and Folk Music Research in Denmark". *Yearbook for Traditional Music* 25/1993, s. 100–125.
- Krohn, Ilmari ([utg.]1893) *Suomen kansan sävelmiä. Kolmas jakso, Kansantansseja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Krohn, Ilmari (1899) *Über die Art und Estehung der geistlichen Volksmelodien in Finnland*. Helsinki.
- Laitinen, Heikki (1976) "Wanhän kansan pelimannit Waasassa 1913." *Kansanmusiikki* 4–5/1976, s. 18–37.
- Laitinen, Heikki (1981) "Erkki Ala-Könni: tallentaja, tutkija". *Kansanmusiikki* 1/1981, s. 26–33.
- Laitinen, Heikki (2003) *Matkoja musiikkiin 1800-luvun Suomessa*. Acta Universitatis Tamperensis 942. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Launis, Armas (1910) *Über Art, Entstehung und Verbreitung der estnisch-finnischen Runmelodien*. Helsinki.
- Lundberg, Dan & Ternhag, Gunnar (2000) "Musician in focus – an introduction". *The Musician in Focus. Individual perspectives in Nordic ethnomusicology*. Eds. Dan Lundberg and Gunnar Ternhag. Stockholm: The Royal Swedish Academy of Music, s. 9–24.
- Lönnqvist, Bo (1983) "Folkkulturen i svenskhetens tjänst." *Svenski i Finland I, studier i språk och nationalitet efter 1860*. Red. Max Engman och Henrik Stenius. SLS 511. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 178–205.
- Nettl, Bruno (1983) *The Study of Ethnomusicology*. Urbana, Chicago and London: Urbana University of Ill.
- Nyqvist, Niklas (2007) *Från bondson till folkmusikon – Otto Andersson och formandet av "finlandssvensk folkmusik"*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Pekkilä, Erkki (1982) "Suomalainen etnomusikologia: Katsaus historiaan, tutkimusmenetelmiin ja -näkökulmiin". *Musiikkikulttuurin murros teollistumisajan Suomessa*. Toim. Vesa Kurkela & Riitta Valkeila. Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen julkaisusarja A. tutkielmia ja raportteja, no 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitos, s. 7–22.
- Pekkilä, Erkki (1990) *Hiljainen haltioituminen. A.O. Väisäsen tutkielmia kansanmusiikista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ramsten, Märta & Ternhag, Gunnar (2006) *Anders Zorn och musiken*. Mora: Zornsamlingarna.
- Roempke, Ville (1980) "'Ett nyår för svensk folkmusik' Om spelansörelsen". *Folkmusikboken*. Stockholm: Bokförlaget Prisma, s. 263–296.
- Ronström, Owe (1994) "Inledning". *Texter om svensk folkmusik från Haeffner till Ling*. Red. Owe Ronström & Gunnar Ternhag. Stockholm: Kungliga Musikaliska akademien, s. 9–27.
- Rosas, John (1983a) "Otto Anderssons väg från Värde till Åbo Akademi". *Historiska och litteraturhistoriska studier* 58. Red. Torsten Steinby. SLS 508. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 99–136.
- Rosas, John (1983b) "Otto Andersson". *Klinga visa, sjung fiol. FSSMF:s historik* 50. Helsingfors: Finlands svenska sång- och musikförbunds förlag, s. 7–15.
- Sigurðsson, Njall (1998) "Om den isländska folkmusiken och dess källor". *Ur arkivens gömmor. Folk och musik 1997–1998*. Publikationer utgivna av Finlands svenska folkmusikinstitut 24. Vasa: Finlands svenska folkmusikinstitut, s. 177–211.
- Ternhag, Gunnar (1980) "'Att rädda några dyrbara lemningar af forna tiders musik.' Om folkmusikens källor". *Folkmusikboken*. Stockholm: Bokförlaget Prisma, s. 44–65.
- Ternhag, Gunnar (1992) *Hjort Anders Olsson*. Hedemora: Gidlunds Bokförlag.

SUMMARY

Otto Andersson and Folk Music – a Nordic Perspective

This article is based on the writer's Doctorate thesis entitled "From a Farmer's Son to a Folk Music Icon – Otto Andersson and the Formation of the Finland-Swedish Folk Music" (2007). The aim of the article is to place Otto Andersson's accomplishments in folk music within the contemporary Finnish and Nordic folk music scene. His activities are described according to three comprehensive contexts: collection, research and revitalization. The article focuses first and foremost on those aspects of Andersson's activities that can be considered pioneering.

Andersson was a predecessor in Finland in collecting and systematically depicting instrumental dance music. His own background as a village fiddler combined with a solid education in music gave him the right qualifications for the job. Because of this, he was one of the few collectors in the Swedish-speaking part of Finland who also could identify with his informants. His ability to communicate with the folk musicians in their own musical mother tongue gave him great success in his work. He was one of the first researchers in folk music at that time in the Nordic countries to pay great attention to the executants, i.e. the fiddlers and the singers. He brought out the individual in a way that later were to become custom in research in music anthropology and ethnology. He also described early on the role and function of the music in the rural society of that time in Finland and in the Nordic countries. These views characterize the "modern" music ethnology as well.

With reference to the revitalization of folk music, Andersson was strongly influenced by Austria and Germany in his attempts to popularize the folk song

as organized activities of associations, such as for example choir arrangements compiled according to the esthetic requirements of the middle class of that time. Another example is the Finland-Swedish folk music contests that were arranged early on according to the

Swedish model, and who rapidly spread to the rest of Finland. Andersson's initiative to assemble the folk musicians to play together during the contests has had an impact on the development of folk music in both Finland and Sweden.